

Les novel·les de Josep M. de Sagarra

RESUM: Lectura de les tres novel·les de J. M. de Sagarra –*Paulina Buxareu* (1919), *All i salobre* (1929) i *Vida privada* (1932)– com a respostes a les inquietuds culturals dels anys en què foren escrites.

PARAULES CLAU: Novel·la catalana, Josep M. de Sagarra, *Paulina Buxareu*, *All i salobre*, *Vida privada*.

ABSTRACT: A reading of J. M. de Sagarra's three novels –*Paulina Buxareu* (1919), *All i salobre* (1929) and *Vida privada* (1932)–, showing how they reflect the cultural attitudes and problems of their time.

KEYWORDS: The Catalan novel, Josep M. de Sagarra, *Paulina Buxareu*, *All i salobre*, *Vida privada*.

Josep Maria de Sagarra va escriure només tres novel·les, en un lapse de temps relativament llarg (entre el 1919 i el 1932) i amb una certa discontinuïtat temàtica i tècnica. De fet, si mirem les dates de publicació de cadascuna de les obres i les relacionem amb la demanda específica que, en aquells mateixos moments, els cercles culturals dirigien a la novel·la com a gènere, resulta inevitable relacionar-hi les peces narratives de Sagarra. Escrivia sens dubte per motius personals i a la recerca d'una professionalització difícil, però ho feia també amb la voluntat de canalitzar interessos i inquietuds ben presents en el clima cultural del seu temps. I és que Sagarra, com a bon tertulià, era sensible a les palpitations de cada moment i tenia la seva a dir-hi. I la tertúlia de l'Ateneu, que freqüentava, va servir-li d'incen-tiu, sobretot per a la fixació de temes i maneres com a mínim de la seva obra narra-tiva més important, *Vida privada* (1932), amb la qual obtingué el Premi Crexells que, no pas casualment, havia nascut per iniciativa dels tertulians atenenecs.

Paulina Buxareu

Tres novel·les, doncs, que són tres autèntiques respostes a la demanda pública, tal com ell i els seus cercles l'havien percebuda. Ho va ser la seva primera novel·la, *Paulina Buxareu*, escrita a instàncies de Carner –sembla indiscutible– i publicada

per aquest, el 1919, dins la Biblioteca Catalana de l'Editorial Catalana. Abonava així la política editorial de Carner, dirigida a recuperar el conreu del gènere que el Noucentisme havia deixat de banda fins aleshores, com a mínim en un aspecte, el de literatura amena, accessible al gran públic. Carner empeny els seus amics a escriure novel·les i, cadascun a la seva manera, li responen Ruyra, Plana, Soldevila i, lògicament, Sagarra. No insisteixo en els lligams de l'obra amb els models literaris noucentistes. Marina Gustà va remarcar-ho en el pròleg a la reedició que va fer-se, el 1980, de l'obra: es tracta d'una novel·la de «caràcters», mesurada, amb un toc irònic davant les petiteses d'una burgesia barcelonina, confosa encara amb les coloracions de la menestralia.

L'obra –i, en general, la sèrie d'obres que van néixer paral·lelament a ella– va fracassar. En Sagarra, el fracàs va ser de públic i, també, literari: *Paulina Buxareu* és una obreta irremeiablement menor, en la qual el narrador, que intel·ligentment manté una certa distància, no sap si decantar-se cap a la caricatura, la ironia o la tendresa, davant l'absoluta insignificança d'una bona gent que, en mans de Carner, haurien estat pasta de la més pura humanitat. El fet és, però, que Sagarra havia iniciat un camí com a novel·lista i que va fer-ho convençut de la importància de la novel·la com a fonament de la vida cultural dels pobles civilitzats. I aquest convenciment és el que va portar-lo, fracassat el projecte carnerià de revifar la novel·la, a escriure sengles articles a *La Publicitat* el 1924, «La por a la novel·la» i «La utilitat de la novel·la», que són peces fonamentals –al capdavant, les que provoquen la intervenció de Riba– del debat entorn del gènere. No oblidem que Sagarra hi parla de la necessitat de «respondre» a la demanda d'un públic (aleshores encara més potencial que real); sintonitzar, doncs, amb unes inquietuds. *All i salobre* serà el producte d'aquest nou moment.

All i salobre

Domènec Guansé suposava que *All i salobre* era una rèplica a la literatura ciutadana feta amb la voluntat de distingir-se. Poc ho podia ser, quan totes les veus es queixaven de l'absència d'una novel·la de tema ciutadà (llegiu: sobre els canvis de moral de la burgesia) en uns anys en què la recuperació del gènere havia estat protagonitzada pels antics modernistes que emmarcaven en la relació primicera home/natura el conflicte històric, concret, que havien viscut. La concreció havia propiciat, en ells, l'abandó de la dimensió simbòlica i el predomini de la perspectiva d'anàlisi naturalista. Sagarra, per altres camins, arriba a resultats semblants. També cerca d'establir relacions simbòliques entre l'entorn i la interioritat dels personatges. Ni aquests, però, li responen, ni la forma narrativa adoptada (amb el predomini constant de la veu narrativa) li permet d'assolir els seus objectius: el conflicte sexe-re-

gió resta massa limitat a una anècdota mancada del «signe» que l'elevi a un pla superior. I el virtuosisme del narrador ho acaba de posar en evidència. El fet que sigui una novel·la fracassada, però, no vol dir que no respongui a una demanda ben precisa: la que corresponia al moment de la concepció i l'escriptura de l'obra, entorn de 1926. Un marc estètic i cultural diferent del de *Paulina Buxareu* i diferent també del de *Vida privada*.

Vida privada

Aquesta, la seva darrera novel·la, és, més que cap altra, l'esforç per respondre a la demanda –present arreu, si bé canalitzada sobretot per Rafael Tasis– d'una novel·la «ciutadana», que tradúis críticament la imatge de la societat barcelonina en vies de transformació. Cal relacionar l'obra, doncs, amb tots els debats que havien aparegut amb motiu de l'Exposició del 29 sobre la falsa imatge –de baixos fons i d'«Espanya negra»– que Barcelona, que pretenia ser una capital catalana, industrial i cultural, havia proporcionat al món; amb l'expansió, doncs, del tema del districte cinquè en la novel·la europea; i, finalment, amb el propòsit literari d'enfrontar-se directament a l'altra cara de la «ciutadania», la «vida privada», on el sexe i els vicis no són ja un fons obscur, sinó simples peces d'un joc d'escacs al servei de l'ascensió social.

Des d'aquest punt de vista, poc importa si al darrera hi té Huxley, Proust o una concepció encara vuitcentista del gènere narratiu. O tot a la vegada. Sagarra respon a un clima cultural ben present a diaris com *La Publicitat* o revistes com *Mirador*. I, en aquest cas, la seva contesta és la construcció d'una imatge literària d'una Barcelona públicament ignorada per tothom: el retrat verídic d'una classe i d'una societat. Amb errors, però també amb grans consecucions. Perquè Sagarra va ser sensible a unes necessitats culturals i literàries i, per sobre de l'anacronisme d'algunes de les solucions, va intentar donar sortida a problemes concrets, precisos, del seu temps. Aquesta capacitat, aquesta sensibilitat, ben present en el Sagarra periodista, és també a la base de la seva novel·la. I, és, sens dubte, allò que encara avui ens la fa actual.